

Для їхнього розвитку планується використовувати інфраструктуру промислових і технологічних парків, а також сприяти зниженню адміністративних бар'єрів. Адже лише завдяки сукупному і глибокому підходу до створення й підтримки кластера, можливо забезпечити ефективне його функціонування.

Як показало дослідження, в Україні поступово формуються об'єктивні умови для позитивних змін у сфері ініціювання створення та розвитку кластерів. Для сприяння розвитку кластерів необхідно:

- терміново розробити, затвердити й забезпечити реалізацію стратегії й програми підвищення конкурентоспроможності України і її регіонів на основі інноваційних кластерних структур;

- забезпечити в Україні законодавчу базу щодо формування сприятливих умов для розвитку підприємництва з особливим акцентом на співробітництво влади, бізнесу, науки, громадських організацій в інноваційних мережних структурах;

- забезпечити впровадження в Україні інноваційних освітніх програм для підготовки й перепідготовки фахівців у сфері інноваційного менеджменту.

Висновки

Оскільки створення кластерів сприяє розвитку спеціалізації праці, підвищенню конкурентоспроможності учасників кластера завдяки впровадженню нових технологій і зниженню

витрат підприємства; забезпеченню зайнятості в умовах формування великих підприємств, а також надає можливість активніше залучати до своєї діяльності покупців і продавців, досягати більшої рентабельності при виробництві кожного виробу за рахунок об'єднання зусиль партнерів, можна стверджувати, що використання актуальних моделей економічної діяльності і створення новітніх і сучасних об'єднань є ефективним інструментом підвищення конкурентоспроможності господарюючих суб'єктів.

ЛІТЕРАТУРА

1. Варналій З. С., Волянська Г. М., Кампо В. М. Політико-правове регулювання підприємництва в Україні: теорія і практика / – К. : Знання України, 2005. – С. 78.
2. Войнаренко М. Концепція кластерів – шлях до відродження виробництва на регіональному рівні // Економіст. – 2000. – № 1. – С. 24–28.
3. Посібник з кластерного розвитку. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://economy-mk.gov.ua/download/books/Cluster-HandbookUkr.pdf>. – С. 7.
4. Соколенко С. И. О кластеризации в странах ОЧЭС / С. И. Соколенко // Деловой вестник. – 2007. – № 12 (163). – С. 21.
5. Соколенко С. И. Інноваційні кластери – механізм підвищення конкурентоспроможності регіону. [Електроний ресурс]. Режим доступу: <http://ucluster.org/sokolenko/2008/07/innovacijny-klastery-mexanyzmpidvyshhennya-konkurentospromozhnosti-regionu>
6. Портер М. Конкуренция / М. Портер. – М. : ИД «Вильямс», 2005. – 608 с.
7. Точилін В. О., Загорська Т. П., Лір В. Е. та ін. Формування галузевих ринків України: перехідний період / НАН України; Інститут економічного прогнозування. – К. : Фенікс, 2004. – 332 с.

УДК 658.589 + 088.8 (477.8)

НАПРЯМИ АКТИВІЗАЦІЇ ПАТЕНТНО-ЛІЦЕНЗІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ У ЛЬВІВСЬКІЙ ОБЛАСТІ

Постановка проблеми. Перехід від індустріального до постіндустріального суспільства, що базується на економіці знань, не можна здійснити лише на основі використання природних ресурсів. Головним чинником економічного зростання при цьому є розвиток і ефективне використання науково-технічного потенціалу країни, результатами

якого є наукові розробки і впроваджені новітні технології. Особливо цінними для забезпечення інноваційного розвитку економіки вважаються розробки, які охороняються як об'єкти інтелектуальної власності. З іншого боку, конкурентоспроможність національної економіки значною мірою залежить від рівня інноваційного розвитку

**А. І. Мокій, докт. екон. наук,
Ю. В. Полякова, канд. екон. наук,
І. Г. Бабець, канд. екон. наук**

регіонів, важливими складовими якого, поряд з показниками науково-технічного потенціалу, є й показники результативності його діяльності – патентна активність суб'єктів господарювання й обмін ліцензіями.

З огляду на перспективи щодо участі України в європейському дослідницькому просторі актуальною є активізація патентно-ліцензійної діяльності в прикордонних регіонах, які тільки виконуючи функції джерела інновацій і науково-технічного прогресу зможуть стати конкурентоспроможними на внутрішньому і зовнішньому ринках. Це підтверджується й основними положеннями теорії Т. Хегерстранда, згідно з якою створення новітніх науково-технічних розробок у периферійних регіонах є ключовою умовою розвитку регіональної інноваційної системи. Також необхідно належну увагу приділяти охороні прав на об'єкти інтелектуальної власності і забезпеченню їхнього правового захисту, оскільки в процесі побудови знаннєвої економіки все більшого значення набувають нематеріальні активи у вигляді інтелектуальної власності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Як зазначають науковці, створення умов для розвитку інноваційно-технологічної сфери визначається наявністю й активним використанням у країні комплексу факторів, що забезпечують як генерацію нових наукових ідей і винаходів, так і ефективну реалізацію їх на ринку інновацій в інтересах економічного зростання й підвищення якості життя [8, с. 69]. Отже, для посилення конкурентних позицій регіону важливими є не лише кількісні показники інноваційної діяльності (кількість інноваційних підприємств, упроваджених нових технологічних процесів, обсяги реалізованої інноваційної продукції), а й якісний рівень цих інновацій, який можна оцінити за допомогою показників патентно-ліцензійної активності суб'єктів господарювання.

Питаннями інновацій на різних рівнях економіки займаються такі вітчизняні вчені: О. Амоша, Л. Антонюк, З. Варналій, О. Власюк, В. Геєць, Ю. Макогон, О. Михайловська, В. Семиноженко, Л. Федулова, Н. Чухрай.

Загалом нині питання розвитку інноваційної діяльності як на загальнодержавному, так і на регіональному рівнях є добре розробленими. Так, увага вчених зосереджена на питаннях особливостей інноваційного розвитку підприємств або окремих галузей промисловості України [7], розробки і реалізації інноваційної політики на регіональному рівні [2], розробки регіональних

можливостей інноваційного розвитку, і формування інституційного середовища інноваційного розвитку регіонів [1]. Проте проблеми активізації патентно-ліцензійної діяльності, зокрема на регіональному рівні, не набули детального розгляду. Українські вчені зазначають, що важливим чинником прискорення інноваційного розвитку є зростання ролі регіонів. Підвищення їхньої ролі у створенні інноваційного середовища є суттєвим фактором реалізації інноваційно-інтелектуальної моделі розвитку.

Метою статті є дослідження стану патентно-ліцензійної діяльності на регіональному рівні (на прикладі Львівської області), виявлення проблем, пов'язаних із обміном інтелектуальною продукцією, і окреслення напрямів активізації патентно-ліцензійної діяльності в регіоні.

Виклад основного матеріалу. Зараз патентно-ліцензійна активність суб'єктів господарювання як загалом в Україні, так і в регіонах, є низькою, особливо у сфері зарубіжного патентування. Хоча патентно-ліцензійна діяльність є одним із важливих сегментів, що визначають статус і місце країни на світовому ринку. Вітчизняні вчені зазначають, що у сучасних конкурентних умовах для України важливо розвивати власну винахідницьку і патентно-ліцензійну активність, а не лише користуватися винаходами, що перебувають у власності суб'єктів іноземних країн. Для патентно-ліцензійної діяльності на загальноукраїнському рівні характерними є такі особливості:

- незначна кількість українських патентів, зареєстрованих за кордоном;
- частка іноземних патентів, зареєстрованих в Україні становить понад 30%;
- незначна кількість вітчизняних патентів, зареєстрованих у країнах ЄС і США, наявність асиметрії в закордонному патентуванні українських винаходів;
- відсутність належної системи захисту прав інтелектуальної власності;
- відмежування інтелектуального потенціалу від інноваційної діяльності;
- організаційно-кадрові і фінансові бар'єри у справі участі України в процесах комерціалізації результатів інтелектуальної праці на міжнародному ринку технологій.

Відповідно й активність українських товаровиробників на світових ринках високотехнологічної продукції є незначною, вони займають близько 0,06% світового високотехнологічного ринку. У ситуації, коли міжнародний технологічний обмін відіграє вагомий роль у сучасних світових госпо-

дарських зв'язках, конкурентні позиції країни на світовому ринку не можуть бути сильними без активізації інноваційної діяльності, посилення правового захисту науково-технічних розробок і еквівалентного міжнародного обміну. Оскільки національна конкурентоспроможність обумовлюється економічним і інноваційним розвитком кожного окремого регіону, розглянемо стан і проблеми інноваційної діяльності, зокрема патентно-ліцензійної, у Львівській області.

У 2009 р. роботи зі створення і використання об'єктів права інтелектуальної власності здійснювали 73 підприємства й організації області, що на 2,7% менше, ніж у 2008 р., а відносно 2000 р. їхня кількість скоротилася на третину. За кількістю підприємств, які займалися нова-

торською діяльністю, Львівська область разом із Дніпропетровською посіла 4–5 місця в Україні після Києва, Харківської і Донецької областей. За чисельністю творців Львівщина разом з Одеською областю займає 7 місце в країні (4,6% від загальноукраїнського показника). У розрахунку на одне підприємство, яке займається винахідництвом і раціоналізаторством, припадає 23 особи, тоді як в Україні – 35 [3, с. 56].

Наукові організації в 2009 р. виконали понад 2 тис. науково-технічних робіт, що на 9% менше, ніж у 2008 році. Із загальної кількості розробок 292 спрямовано на створення нових видів виробів (у тому числі техніки – 129), 286 – нових технологій, 430 – методів і теорій, 73 – матеріалів (див. таблицю).

Кількість розробок, виконаних науковими організаціями Львівщини [3, с. 54]

Показник	Роки					
	2000	2005	2006	2007	2008	2009
Усього розробок	1120	2321	2002	2114	2233	2034
У тому числі:						
із створення нових видів виробів	...	237	247	253	291	292
з них техніки	213	123	197	146	136	129
нових технологій	183	260	347	334	317	286
нових видів матеріалів	45	71	70	65	76	73
нових сортів рослин і порід тварин	16	22	25	25	27	24
нових методів, теорій	162	184	448	496	489	430
Інші	501	1547	865	941	1033	929

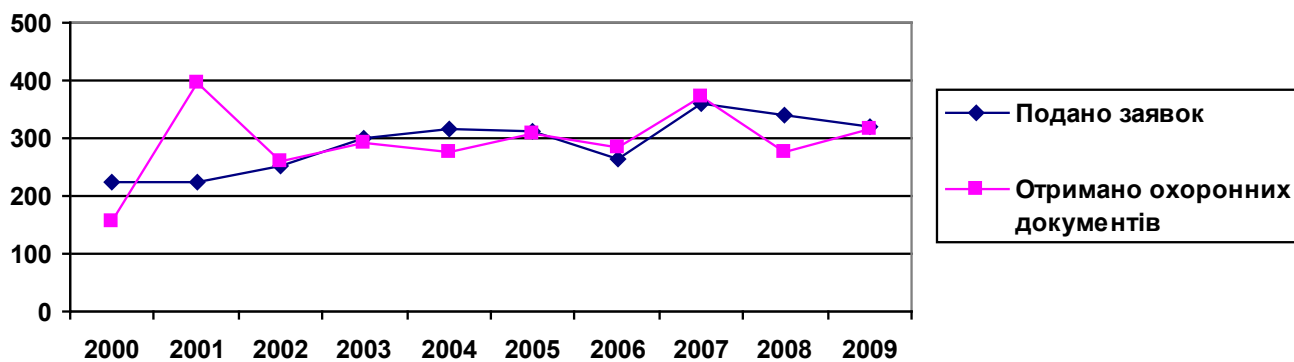
У 2009 р. в різних сферах економіки області загалом було використано 582 об'єкти права інтелектуальної власності, що на 11,1% менше, ніж у 2008 р. і це становить лише 2,4% від загальнодержавного показника. Переважно використовувалися раціоналізаторські пропозиції (66% від загальної кількості об'єктів промислової власності), а також винаходи. Частка використаних винаходів, корисних моделей і промислових зразків залишилася незначною, %: 11,3; 13,7; 8,9 відповідно [3, с. 12].

Державним департаментом інтелектуальної власності видано підприємствам і винахідникам області 317 охоронних документи (у 2008 р. – 275), з них лише 10 – на винаходи (див. рисунок). При цьому в патентне відомство іншої держави в 2009 р. подано одну заявку на отримання охоронного документа і не отримано жодного зарубіжного патенту, що свідчить про недостатній науково-технічний рівень вітчизняних розробок.

Світовий досвід підтверджує істотні переваги, які одержують суб'єкти господарювання в результаті отримання прав на використання об'єктів інтелектуальної власності. Так, придбання ліцензій і супутніх інжинірингових послуг прискорює технічний прогрес відповідних підприємств на сім-вісім років (виробнича кооперація – на один-два роки); купівля ліцензії надає можливість у 4–5 разів знизити затрати на проведення власних НДДКР; економічний ефект від використання ліцензії протягом дії ліцензійної угоди у 10 разів перевищує витрати на придбання ліцензії [5].

За даними Держкомстату України, загальна кількість чинних ліцензійних угод у Львівській області станом на 01.01.2010 р. становила 33 (3,8% від загальноукраїнського рівня); у Харківській області – 100; Хмельницькій – 233; м. Києві – 91; Донецькій області – 65.

Якщо розглянути такий показник, як кількість придбаних нових технологій в Україні та за її

Динаміка поданих заявок і отриманих охоронних документів винахідниками Львівської області [3]

межами, то його значення по регіонах істотно відрізняються. Так, частка трьох регіонів (м. Київ, Харківська і Сумська області) становить 67% від загального показника кількості придбаних нових технологій в Україні. Суб'єктами господарювання Львівської області було придбано лише вісім нових технологій (1,3%).

Обсяг реалізованої продукції, виробленої на основі використання об'єктів інтелектуальної власності, становив 272,5 млн. грн., що на 12,5% менше, ніж у 2008 р. За кордон реалізовано продукції на 11,3 млн. грн. (4,1% від загального обсягу). Варто звернути увагу на галузеву структуру виплат підприємств і організацій області за ліцензійними договорами: три четвертини припадає на хімічну і нафтохімічну галузь; 12,3% – на виробництво харчової продукції і напоїв. При цьому слід відмітити, що жодна з перерахованих галузей не належить до високотехнологічних.

Результати проведеного аналізу свідчать про недостатнє використання наявного наукового потенціалу області і підтверджують низький рівень патентно-ліцензійної активності суб'єктів господарювання в регіоні.

Можна стверджувати, що основними проблемами, які стримують недостатній розвиток інноваційної і патентно-ліцензійної діяльності в області, є актуальними для країни в цілому. До найважливіших проблем слід віднести недосконалу інноваційну політику і законодавчу базу; відсутність сформованої інноваційної інфраструктури; високий рівень ризику інвестування у сферу високотехнологічного виробництва; відсутність значущого прошарку інноваційно орієнтованого малого підприємництва; негативні зміни у кадровому потенціалі; недостатнє фінансування науково-дослідної діяльності тощо. Тому, на нашу думку, стимулювання розвитку патентно-ліцензійної діяльності можливо забезпечити шляхом

вдалого поєднання адміністративних і ринкових важелів.

Перш за все, на регіональному рівні необхідно стимулювати участь підприємств у міжнародному співробітництві у сфері винахідництва і науково-технічного обміну. Як стверджують українські вчені, роль України в процесах міжнародної комерціалізації технологій є незначною. Винахідницька і патентна активність концентрується всередині трикутника ЄС, США, Японія [4, с.24]. Це свідчить про те, що країни, які не належать до провідних країн, обмежені у використанні найновіших досягнень. За таких умов Україна залишатиметься споживачем застарілих технологій. Як зазначається у Стратегії розвитку Львівської області до 2015 р., через трансфер технологій в економіку області надходять технології сьогоденного або вчорашнього дня, а не найновіші [6, с. 222].

Разом з тим, для Львівської області залишається актуальним розвиток транскордонної співпраці у сфері винахідництва і патентно-ліцензійної торгівлі. Для підприємств прикордонних областей активізація науково-технічного транскордонного співробітництва повинна стати важливим засобом підвищення рівня соціально-економічного розвитку через обмін новітніми технологіями, запозичення нових форм організації виробництва, залучення досвіду зарубіжних компаній, створення і використання спільних наукових розробок.

З точки зору посилення ролі держави в активізації патентно-ліцензійної діяльності інтерес викликає вивчення й адаптація досвіду європейських країн щодо державної підтримки винахідників у процесі патентування. Наприклад, з 2007 р. Міністерством науки і освіти Польщі реалізується програма «Патент плюс», згідно з якою передбачено додаткове фінансування з державного бюджету до 90% коштів, необхідних

винахіднику для оплати послуг патентного повіреного з установлення рівня техніки винаходу, оформлення заявки на одержання охоронного документа, і витрат, пов'язаних з поданням міжнародної заявки на отримання патенту в системі РСТ [9, с. 14–17]. Тому в умовах недостатнього фінансування інноваційної діяльності перспективним напрямом державної політики вважаємо розробку і запровадження механізмів бюджетного фінансування процедури одержання винахідниками охоронних документів на об'єкти промислової власності. На нашу думку, доцільним є запровадження урядової програми, згідно з якою стане можливим додаткове фінансування з державного бюджету витрат авторів на патентування науково-технічних розробок.

Одним із елементів, що забезпечать ефективну реалізацію державної програми з підтримки патентно-ліцензійної діяльності на мезорівні управління, на нашу думку, можуть стати фонди регіонального розвитку. Основною перевагою такої установи, порівняно з існуючими інституціями підтримки підприємництва, є виконання не лише інформаційно-консультаційних функцій, але й наявність коштів для надання фінансової підтримки інноваційним підприємствам, зокрема винахідникам. Держава за посередництвом таких фондів могла б здійснювати управління регіональними і національними програмами підтримки інноваційного підприємництва і контролювати розподіл і використання коштів державного бюджету, призначених для реалізації цих програм.

Висновки

Отже, для активізації патентно-ліцензійної діяльності Львівської області пропонуємо рекомендації, що стосуються розвитку транскордонної

співпраці у сфері винахідництва і патентно-ліцензійної торгівлі; вивчення й адаптації досвіду європейських країн щодо державної підтримки винахідників у процесі патентування; запровадження механізмів бюджетного фінансування процедури одержання винахідниками охоронних документів; створення фонду регіонального розвитку з метою підтримки інноваційного підприємства.

ЛІТЕРАТУРА

1. Власова І. В. Розвиток інфраструктури інноваційної діяльності в Україні / І. Власова // Проблеми науки. – 2010. – №2. – С. 26–31.
2. Герасимчук З. В. Проблеми та перспективи становлення інноваційного потенціалу в регіонах України / З. Герасимчук, Н. Куцай // Регіональна економіка. – 2010. – №2. – С. 7–19.
3. Інноваційна діяльність у Львівській області. Статистичний збірник. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2010. – 98 с.
4. Михайловська О. Сучасні тенденції у сфері винахідництва / О. Михайловська // Актуальні проблеми економіки. – 2007. – №3. – С. 14–25.
5. Пузакова Е. П. Мировая экономика и международные экономические отношения / Е. Пузакова – Ростов-на-Дону: Феникс, 2004. – 448с.
6. Стратегія розвитку Львівської області до 2015 року. – Вип. 4. – Головне управління статистики у Львівській області, 2007. – 286 с.
7. Федулова І. Підходи до оцінки рівня готовності підприємства щодо інноваційного розвитку / І. Федулова // Вісник Національного університету імені Тараса Шевченка. – 2011. – №124–125. – С. 36–40.
8. Фролова Г. И. Анализ факторов, обеспечивающих высокий уровень технологического развития стран мира / Г. Фролова, В. Фролова // Вісник ДНУ, Сер. В., Вип. 1., 2010. – С. 69–71.
9. Ogłoszenie Ministra nauki i szkolnictwa wyższego o programie «Patent Plus» // Biuletyn Ministra nauki i szkolnictwa wyższego. – 2007. – №4/125. – S. 7–23.

УДК 502 (075.8)

ПОТРЕБИ І РЕГІОНАЛЬНА ЗАБЕЗПЕЧЕНІСТЬ УКРАЇНИ МІНЕРАЛЬНОЮ СИРОВИНОЮ

А. В. Бодюк, канд. екон. наук

Постановка проблеми. До фундаментальних теоретичних положень належить положення про те, що матеріальні потреби суспільства, у тому числі в корисних копалинах, є безмежними, а економічні ресурси, зокрема корисні копалини, необхідні для задоволення цих потреб, є обмеженими. Безмежність потреб і обмеженість ресурсів